

**Διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού, ανθεκτικότητα και στρατηγικές
επιβίωσης των μακροχρόνια ανέργων και των άπορων εργαζόμενων σε
περίοδο οικονομικής κρίσης.**

Παπαδοπούλου Δέσποινα

Περίληψη

Η εργασία έχει αντικείμενο τη διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού, τις διαφορετικές μορφές ανθεκτικότητας και στρατηγικών επίβιωσης των ευπαθών ομάδων κατά την περίοδο της βαθιάς και βίαιης οικονομικής κρίσης από το 2008 μέχρι σήμερα στην Ελλάδα.

Η εργασία στηρίζεται σε αποτελέσματα δύο πρόσφατων ευρωπαϊκών εμπειρικών ερευνών. Η πρώτη έρευνα πραγματοποιήθηκε με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τη Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης, με ερευνητικό αντικείμενο τις στρατηγικές επιβίωσης και αντίστασης κατά την περίοδο της κρίσης σε επτά χώρες της ΕΕ (Γερμανία, Γαλλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία, Ελλάδα και Ρουμανία) το 2013¹. Η δεύτερη αφορά σε ευρωπαϊκό πρόγραμμα στο πλαίσιο του FP7 ανάμεσα σε 11 χώρες με θέμα «INSPIRES – Innovative Social and Employment Policies for Inclusive and Resilient Labour Markets in Europe» στο πλαίσιο του 7^{ου} ευρωπαϊκού πλαισίου (2013-2016)², με κύριο αντικείμενο τη συγκριτική ανάδειξη των ανθεκτικών και καινοτόμων πολιτικών (resilient policies) που βοηθούν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της ανεργίας από την απορύθμιση της αγοράς εργασίας.

¹Το ερευνητικό πρόγραμμα με τίτλο *Les strategies de survie en période de crise*, χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τη Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης. Στο πλαίσιο αυτού βγήκε η ερευνητική έκθεση για την Ελλάδα: «*Les stratégies de résistance face au chômage et à la pauvreté en période de crise économique. Enquête qualitative dans sept pays membres de l'Union européenne : Le cas de la Grèce*», όπου βρίσκεται στο www.inspires-greece.gr. Τέλος, για την επίσημη έκδοση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, βλέπε, European Commission, (all), 2015, *Facing the Crisis, The Coping strategies of unemployed people in Europe, 2014, Social Europe*, ISBN978-92-79-43689-5-doi:10.2767/78283 (print), ISBN978-92-79-43267-5-doi:10.2767/55321 (online).

²INSPIRES, FP7 European Union, Innovative Social Policies for Inclusive and Resilient Labour Markets in Europe, FP7-SSH-2012-2, SSH.2012.1.3-2 Innovative policies for employment and labour markets, Collaborative project: Small or medium-scale focused research project, 2012-2016, επιστημονικά υπεύθυνα για την Ελλάδα, Παπαδοπούλου Δέσποινα.

Στο πρώτο μέρος θα παρουσιάσουμε το αντικείμενο της εργασίας και τη μεθοδολογία που ακολουθήσαμε στις δύο έρευνες. Στο δεύτερο μέρος θα αναδείξουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας πριν και μετά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, όπως αυτά αναδείχτηκαν κατά τη διάρκεια εκπόνησης του INSPIRES. Τα χαρακτηριστικά αυτά φαίνεται ότι καθόρισαν την πορεία και την εξέλιξη της αγοράς εργασίας μέσα στην κρίση αφού ανείδειξαν όλα τα σοβαρά προβλήματα που προϋπήρχαν και επιδεινώθηκαν μέσα σε αυτήν. Το τρίτο μέρος στηρίζεται σε αποτελέσματα στατιστικής μελέτης της θέσης των ευπαθών ομάδων στην αγορά εργασίας πριν και μετά την κρίση. Στο τέταρτο μέρος, θα επικεντρωθούμε στα αποτελέσματα της εμπειρικής ποιοτικής έρευνας στους μακροχρόνια άνεργους και τους φτωχούς εργαζόμενους που ρωτήθηκαν.

Τα βασικά ευρήματα από τη στατιστική μελέτη είναι η πολύ εύθραυστη κατάσταση του συνόλου των κοινωνικών τάξεων και η ραγδαία επιδείνωση του συνόλου των ευπαθών ομάδων με τους μετανάστες, τους νέους και τα άτομα με ειδικές ικανότητες να κατέχουν τις πρώτες θέσεις στην αδυναμία εύρεσης πλήρους απασχόλησης. Η διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού στους διαφορετικούς τύπους του αποτελεί κεντρικό αποτέλεσμα της εμπειρικής έρευνας. Κατά συνέπεια, η ανθεκτικότητα που δείχνουν τα υποκείμενα και οι στρατηγικές επιβίωσης τους μέσα στην κρίση με δεδομένη την απουσία εισοδήματος, εναλλακτικών πολιτικών κοινωνικής προστασίας και προηγούμενης εμπειρίας επιβίωσης κάτω από τέτοιες συνθήκες, εξαρτάται από τις προσωπικές τους ικανότητες, το ατομικό κεφάλαιο και εντέλει τα κοινωνικά και οικογενειακά δίκτυα που ενεργοποιούνται κάτω από την πρωτόγνωρη πίεση που ασκείται.

Ωστόσο από την άλλη πλευρά, αρχίζει να διαφαίνεται δειλά μία έντονη δραστηριότητα και νέες μορφές στρατηγικών επιβίωσης. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο χρόνος λειτουργεί κατ' αρχήν υπέρ τους με την έννοια της αναδίπλωσης, της σωστής εκτίμησης και του επανασχεδιασμού. Σπάνια συναντήσαμε ηττοπάθεια και παθητικότητα. Σπάνια τα υποκείμενα δεν είχαν να προτείνουν κάποια λύση. Η συσσώρευση των κοινωνικών προβλημάτων δεν βοηθάει για την άμεση επίλυσή τους, ωστόσο διαφαίνεται ως πολύ σημαντική η διαχείρισή τους στο παρόν και στο εγγύς μέλλον. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, θα πρέπει να βρεθούν τα εργαλεία εκείνα και οι νέες μέθοδοι που θα αναδείξουν το δημοκρατικό χαρακτήρα των κοινωνιών μας και την ικανότητά τους να ξεπερνούν την εκάστοτε κρίση κατοχυρώνοντας τις

κοινωνικές κατακτήσεις και αμβλύνοντας τις κοινωνικές ανισότητες. Αν δεν συμβεί αυτό άμεσα, υπάρχει πλέον σοβαρός κίνδυνος κατάλυσης του κοινωνικού συμβολαίου πάνω στο οποίο δομήθηκαν οι δημοκρατικές κοινωνίες μας.